

Prof. Dr. Emre Kongar Hocam'a Sosyolojik Açından 1 Mayıs'ı Sormak

Hacettepe Üniversitesi'nde hocamız Emre Kongar'dı ve doçentti. Kıymetli bir sosyoloji hocamızdı. Kendisinden hayata dair de kıymetli bilgilerle donandık diye düşünüyorum. Uzun iş hayatım içerisinde iki kez telefonla konuştuğumuzda kendimi tanıtmış, Hacettepe günlerimden bahsetmiştim. Memnun olmuş, başarılarımla gurur duyduğunu söylemiş, beni onurlandırmıştı. Biz en olaylı dönemde okuduk Ankara'da. Çoğu arkadaşımızı maalesef kaybettik. Bu konuları zaman zaman yazılarımda aktarıyorum.

Nişantaşı NKL ve Londra Trinity House School'da - ülkemde ve İngiltere'de okuduğum kuvvetli devlet liselerinde - sosyoloji hocalarımızdan sosyolojik bakış açısıyla sorgulamayı öğrendik. NKL'de Psikoloji, Mantık, Felsefe, Sosyoloji hocamız ile fotoğrafım her elime geçtiğinde minnetle yad ederim.

Trinity House School'daki tüm ders notlarım ve belgelerimin olduğu dosyaları tararken sosyoloji ödevlerimizi tekrar okurum. Miss. Gaworzewska hocamızdı. İlk dersimiz "What Is Sociology?" idi.

1 Mayıs öncesi ya yollar kapanır ya o gün Taksim'de bir hüzün yaşanır basından öğrendiğimize göre. Eskiden 1 Mayıs Bahar Bayramı imiş, büyüklerimden biliyorum. Özellikle Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay -Haydar Sarıali dedemin dostu imiş, yazmıştım aile tarihimizde- döneminde şenliklerle kutlanırmış. Şehir çiçeklerle bezenir, kürek yarışları, piknikler, çeşitli güzel etkinlikler düzenlenirmiş. Sanırım büyüklerimin yaşadıkları Hıdırellez Şenlikleri gibiymiş anlatılanlar. İngiltere'deki Spalding Festivali'ne de okulla gitmiştik. Baharı kutlamıştık. Fotoğraflar çekmiştik. Bahçeler birbirinden güzeldi, yarışmalara katılmışlardı. Bizim Lale Bahçemiz de güzeldir. Amsterdam'daki Keukenhof da pek hoştu, etkileyici idi.

1 Mayıs İşçi ve Emekçiler bayramlarının, "Bayram" sözcüğüne izdüşüm şehirlerde neşe içinde kutlansın isterim.

Dünyada –Amerika'da işçi hakları ile başlayan grevlerle- İşçi Bayramı'nı ABD Çalışma Bakanlığı "Labor Day History" sayfasında şöyle aktarmış:

"Eylül ayının ilk Pazartesi günü kutlanan İşçi Bayramı, Amerikalı işçilerin sosyal ve ekonomik başarılarının yıllık bir kutlamasıdır. Bu bayramın kökeni, işçi hakları savunucularının işçilerin Amerika'nın gücüne, refahına ve iyiliğine yaptıkları birçok katkıyı tanımak için federal bir tatil günü talep ettikleri 19. yüzyılın sonlarına dayanmaktadır. Federal bir tatil olmadan önce, İşçi Bayramı işçi aktivistleri ve bireysel eyaletler tarafından tanınıyordu. 1885 ve 1886 yıllarında belediye yönetmelikleri çıkarıldıktan sonra, eyalet düzeyinde yasal düzenleme sağlamak için bir hareket gelişti. New York, bir yasa tasarısı sunan ilk eyalet oldu, ancak Oregon, 21 Şubat 1887'de İşçi Bayramı'nı tanıyan bir yasa çıkaran ilk eyalet oldu. 1887 yılında, Colorado, Massachusetts, New Jersey ve New York olmak üzere dört eyalet daha İşçi Bayramı tatili oluşturan yasalar çıkardı. On yılın sonuna doğru Connecticut, Nebraska ve Pennsylvania da aynı yolu izledi. 1894 yılına kadar 23 eyalet daha tatili benimsedi ve 28 Haziran 1894'te Kongre, her yıl Eylül ayının ilk Pazartesi gününü yasal tatil ilan eden bir yasa çıkardı.

İşçi bayramını ilk kim önerdi? Bu tam olarak belli değil, ancak iki işçi "İşçi Bayramı'nın Kurucusu" unvanına sağlam bir şekilde hak iddia edebilir. Bazı kayıtlara göre, 1882'de Marangozlar ve Doğramacılar Kardeşliği'nin genel sekreteri ve Amerikan İşçi Federasyonu'nun kurucularından Peter J. McGuire, "kaba doğadan yola çıkarak gördüğümüz tüm ihtişamı kazıp şekillendirenleri" onurlandırmak için "emekçi sınıfı için genel bir tatil günü" ayrılmasını önermiştir. Ancak Peter McGuire'in İşçi Bayramı tarihindeki yeri tartışmasız kalmadı. Birçok kişi, bayramı Peter McGuire'in değil, makinist Matthew Maguire'in kurduğuna inanıyor. Son araştırmalar, daha sonra New Jersey, Paterson'daki Uluslararası Makinistler Birliği'nin 344 numaralı yerel şubesinin sekreteri olan Matthew Maguire'in, 1882'de New York'taki Merkezi İşçi Sendikası'nın sekreteri olarak görev yaparken bu tatili önerdiği iddiasını destekliyor gibi görünüyor. New Jersey Tarih Derneği'ne göre, Başkan Cleveland'ın ulusal İşçi Bayramı'nı oluşturan yasayı imzalamasının ardından, *Paterson Morning Call* gazetesi, "hatıra kalemi, İşçi Bayramı'nın tartışmasız mucidi olan bu şehrin Belediye Meclis Üyesi Matthew Maguire'e verilmelidir" şeklinde bir görüş yazısı yayınladı. Hem Maguire hem de McGuire, o yıl New York'ta düzenlenen ülkenin ilk İşçi Bayramı geçit törenine katılmışlardı.

İlk İşçi Bayramı tatili, Merkezi İşçi Sendikası'nın planları doğrultusunda 5 Eylül 1882 Salı günü New York şehrinde kutlandı. Merkezi İşçi Sendikası, ikinci İşçi Bayramı tatilini ise bundan sadece bir yıl sonra, 5 Eylül 1883'te gerçekleştirdi.

1894 yılına gelindiğinde, 23 eyalet daha bu tatili benimsemişti ve 28 Haziran 1894'te Başkan Grover Cleveland, her yıl Eylül ayının ilk Pazartesi gününü ulusal tatil ilan eden bir yasayı imzaladı. Birçok Amerikalı, İşçi Bayramı'nı geçit törenleri ve partilerle kutlar; bu kutlamalar, bayramın ilk önerisinde belirtilenlere çok benzer. Öneriye göre, bu gün, topluluğun "ticaret ve işçi örgütlerinin gücünü ve birlik ruhunu" sergilemek için bir sokak geçit töreniyle kutlanmalı, ardından işçilerin ve ailelerinin dinlenmesi ve eğlenmesi için bir festival düzenlenmelidir. Bu, İşçi Bayramı kutlamalarının modeli haline geldi. Daha sonra, bayramın ekonomik ve toplumsal önemine daha fazla vurgu yapılmasıyla birlikte, önde gelen kadın ve erkeklerin konuşmaları da programa dahil edildi. Daha sonra, 1909'da Amerikan İşçi Federasyonu kongresinin bir kararıyla, İşçi Bayramı'ndan önceki Pazar günü İşçi Pazarı olarak kabul edildi ve işçi hareketinin manevi ve eğitimsel yönlerine adandı. Amerikan işçi sınıfı, ulusun yaşam standardını yükseltmiş ve dünyanın şimdiye kadar gördüğü en büyük üretime katkıda bulunmuştur; işçi hareketi ise bizi ekonomik ve siyasi demokrasiye dair geleneksel ideallerimizin gerçekleşmesine daha da yaklaştırmıştır. Bu nedenle, ulusun gücünün, özgürlüğünün ve liderliğinin büyük bir kısmının yaratıcısı olan Amerikan işçisine İşçi Bayramı'nda saygı duruşunda bulunması yerindedir.”

“Dünden Bugüne İşçi Bayramı”

“Bugün birçok ülkenin resmi tatil olarak kabul ettiği “1 Mayıs İşçi ve Emekçi Bayramı”, dünya üzerindeki bütün işçilerin birlik, dayanışma ve hak talebi amacıyla yine işçiler tarafından düzenleniyor. Bugün dünya üzerindeki pek çok ülkenin resmen tanıdığı 1 Mayıs'ın uluslararası arenadaki resmi adı “1 Mayıs Birlik, Mücadele ve Dayanışma Günü”. İşçilerin dayanışmak ve haklarını talep etmek için toplandıkları bu bayram tarihte ilk kez 1890 yılında tüm dünyada kutlandıysa da, yine aynı amaçlar doğrultusunda toplanılan ilk işçi hareketi 1856'da gerçekleşti. Avustralya'nın Melbourne kentindeki taş ve inşaat işçileri, günlük iş saatinin sekize indirilmesi için Melbourne Üniversitesi'nden Parlamento Evi'ne kadar yürüdüler. 1 Mayıs, 1886 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Chicago eyaletindeki işçilerin yine normalde günde 12 saat, haftada altı gün olan iş programının günde sekiz saate indirilmesi için greve gitmesiyle ortaya çıktı. Kentte yarım milyon civarında işçinin katıldığı ve 4 Mayıs'a kadar süren eylemler düzenlendi. Bu eylemler, tarihsel süreçte ABD'de işçi sınıfındaki siyah ve beyaz ırkların bir araya gelmesi itibariyle önem teşkil etti ve dönemin gazeteleri ırklar arası duvarların kırılmasına köşelerinde çokça yer verdi. 4 Mayıs günü, eylemlerde dördü işçi ve yedisi polis olmak üzere toplam on bir kişi hayatını kaybetti. “Haymarket Olayı” olarak bilinen bu olaydan sonra 1 Mayıs hem bunu anmak, hem de uluslararası işçi ve emek hareketine dikkat çekmek amacıyla 1889'da toplanan İkinci Enternasyonal'de birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak kabul edildi. 1890'da ise dünya çapında kutlandı. Sekiz saatlik iş günü talebi ise zamanla birçok ülkede kabul gördü.

Türkiye'de neler oldu?

1 Mayıs, Türkiye'de resmi olarak ilk kez 1923 yılında kutlandıysa da, 1911'de Selânik'te ve 1912'de İstanbul'da resmi olmayan kutlamalar yapıldı. 1924'te 1 Mayıs'ta kitlesel hâlde kutlamalar yasaklandı; 1925 yılında çıkan Takrir-i Sükûn Kanunu'yla ise 1 Mayıs'ı kutlamak tamamen yasaklandı. Türkiye'de takip eden yıllardan sonra ilk kez 1976'da Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) öncülüğünde Taksim'de bir araya gelindi. 1977'de ise daha geniş katılımı bir etkinlik düzenlendi. Ulaşım kolaylığı ve merkezi bir yer olması nedeniyle yine Taksim'de toplanıldı.

Kutlamalarda dönemin DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in konuşması sırasında etraftan duyulan silah sesleri üzerine kalabalık paniğe kapıldı. Ortaya çıkan bu kargaşa esnasında, bugünkü Marmara Otelinin üst katından tekrar silah sesleri duyulması üzerine polis ses bombaları ve panzerlerle kalabalığa müdahale etti. Çıkan olaylarda ezilme, boğulma, vurulma, panzer altında kalma nedenleriyle 34 kişi hayatını kaybederken 136 kişi yaralandı. Ölü sayısı resmi kayıtlara 34 olarak geçerken DİSK bu rakamı 36 olarak açıkladı. 1977 yılının 1 Mayıs'ı tarihe "Kanlı 1 Mayıs" ya da "1 Mayıs Katliamı" olarak geçti. 1 Mayıs İşçi ve Emekçi Bayramı, Türkiye'de 27 Nisan 2009 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren yasa ile resmi tatil kabul edildi.", Yeditepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Koridor, gündem/dunden-bugüne-isci-bayrami, Haber: Dilan Yılmaz

Hocam Prof. Dr. Emre Kongar'a sosyolojik bakış açısı ile sormak istediğim soru:

Hemen her yıl 1 Mayıs'ta basından çoğu acı, pek azı esprili, tatlı olaylar izleriz. Mümkün olduğunca sokaklara çıkmamaya özen gösteririz. Her yıl sosyoloji hocalarımın öğretileri ile tabii İngiltere'deki Labor Party'nin kazandığı yılları da harmanlayarak irdelediğimde;

Hocam Prof. Dr. Emre Kongar'a sosyolojik bakış açısı ile sormak istediğim soru: **İşçi yoğun ülkede neden İşçi Partisi çoğunluğu temsil eden parti olamamış?**